

**TRENING PAKET ZA PODIZANJE
KAPACITETA JAVNIH INSTITUCIJA
DA UNAPREDE SIGURNOST I
BEZBEDNOST ZAJEDNICA**

EU PRAKSE I POLITIKE U

KONTEKSTU REDUKCIJE

EKSTREMIZMA I RADIKALIZMA

Trening paket za podizanje kapaciteta javnih institucija da unaprede sigurnost i bezbednost zajednica

EU prakse i politike u kontekstu redukcije ekstremizma i radikalizma

O projektu:

Ova publikacija nastala je u okviru projekta “Evropa sa nama: promocija EU vrednosti u jugozapadnoj Srbiji u kontekstu oporavka od COVID-19” koji je podržan od strane ambasade Nemačke u Srbiji. Projekat ima dva osnovna cilja – da unapredi kapacitete i znanja trenutnih i svih budućih pružalaca usluga i donosioca odluka na lokalnom nivou i da uspostavi mehanizam kontinuiranog učenja i izgradnje kapaciteta osoba koje zagovaraju javne politike u skladu sa EU vrednostima na lokalnom nivou.

Predgovor

U našem društvu pitanjima radikalizacije i nasilnog ekstremizma nije posvećena adekvatna pažnja. Smatramo da je važno u trenutku, kada svakodnevne promene u okviru socijalnog, političkog ili ekonomskog života svakog društva i svake političke zajednice širom sveta, stvaraju zbunjenost i konfuziju, preduzeti neke korake kako bi se predupredilo širenje radikalnih i ekstremnih ideja i ponašanja koji bi mogli da uvedu i naše društvo u ozbiljne probleme. Zbog nemogućnosti da se uspori tempo promena ili uspostavi kontrola nad smerom promena na globalnom planu, gde su radikalizacija i nasilni ekstremizam zauzeli značajno mesto među globalnim izazovima i pretnjama, mislimo da je neophodno uključiti i podržati lokalne inicijative i projekte koji predlažu određena rešenja ili načine delovanja lokalne zajednice, po ovim pitanjima.

Kao što znamo, način na koji se termini radikal i radikalan koriste u kontekstu radikalizacije prema nasilju, razlikuju se širom Evrope i sveta, a to se odražava i na ciljeve politika koje se donose i na fokus programa i projekata koji se predlažu i realizuju. Radikalizacija ima više oblika, ali se može definisati kao „*proces kroz koji se pojedinac menja, iz faze pasivnosti ili aktivizma do toga da postaje revolucionaran, militantan ili ekstreman, naročito tamo gde postoji namera ili podrška za nasilje*“. Nasilni ekstremizam i potencijalna snaga koja se nalazi u osnovi radikalizacije, predstavljaju najizdržljivije izazove sadašnjice. Obraćanje pažnje na neposredne i temeljne faktore koji podstiču rast nasilnog ekstremizma i radikalizacije je već prepoznata u radu i pristupu UNDP, programa za razvoj, koji već dugo upotpunjuje dugoročne uzroke nasilnog ekstremizma kao što su slabo upravljanje, nerazvijenost i marginalizacija. Sve to je utemeljeno u pristupu ljudske bezbednosti koji gradi konceptualnu vezu između bezbednosti pojedinca i ljudskih prava, ljudskog razvoja, ljudske sigurnosti i izgradnje mira, tj. ljudskocentričnom, sveobuhvatnom, kontekstualnom i preventivno orijentisanom odgovoru. To je, takođe, utemeljeno i u SDG pristupu gde mnogi održivi ciljevi razvoja mogu pomoći smanjenju širenja nasilnog ekstremizma.

Potrebno je da znamo da nisu sve društvene grupe podjednako izložene ili ranjive na izazove radikalizacije i nasilnog ekstremizma. Deca i mladi su posebno osetljivi na poruke izrazito

Uvod

Radikalnih i nasilnih ekstremista, čak i terorističkih organizacija, a njihova je otpornost na propagandu koje nasilni pojedinci ili organizacije šire, umanjena u odnosu na druge društvene grupe. Postoje sredine koje predstavljaju plodno tlo i za razvoj ekstremnih ideja i pokreta, s jedne strane i za posebnu ranjivost dece i mladih koji će možda, pre nego u nekim drugim sredinama, lako podleći izazovima nasilne propagande i militantnog delovanja. Potrebno je pravovremeno uočiti specifičnosti uslova sredine, kao i mogućnosti koje se mogu iskoristiti ili razviti, da se takve situacije i okruženje za decu i mlade poprave i unaprede.

Kao deo napora za poboljšanje ili unapređenje brige o deci i mladima koji su u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma u Novom Pazaru, nevladina organizacija DamaD uz širu podršku zajednice, kao i podršku međunarodnih organizacija i institucija, već izvesno vreme sprovodi niz aktivnosti kojima pokušava da osnaži celu lokalnu zajednicu, sve institucije i mnoge pojedince da ulože određeni napor i pokažu veću brigu i podršku za decu i mlade u riziku.

Deci i mladima je neophodno pružiti, ne samo sigurnost i zaštitu, povoljne uslove za njihovu egzistenciju, već i adekvatna znanja i veštine da povećaju svoje samopouzdanje i otpornost. Više je faktora koji to omogućavaju i načina na koje se to može sprovesti. Međutim, moramo da znamo, da su brojni faktori koji onemogućavaju sprovođenje adekvatne brige i pomoći, te se ne retko dešava da deca i mladi „skliznu“ u radikalne i ekstremne situacije ili nasilne grupe. Dakle, mladi u riziku imaju manju verovatnoću da uspešno pređu tranziciju ka odrasloj dobi, a razlog tome su brojni ometajući faktori. Analizom ovih faktora rizika mogu se predvideti početak, kontinuitet ili eskalacija nasilja kod mladih, koje se može dovesti u vezu sa radikalizacijom i nasilnim ekstremizmom. Preventivni rad sa decom i mladima koji nisu još uvek počinili veći prekršaj ili krivično delo, mora biti u fokusu rada svih institucija i mnogih pojedinaca u lokalnoj zajednici.

Trening paket koji je pripremljen, treba da omogući sticanje određenih znanja i veština predstavnika lokalnih institucija, koje čine referalni mehanizam značajan za prevenciju radikalizacije i nasilnog ekstremizma kod dece i mladih. Upoznajući se sa mogućnostima referalnog mehanizma i načinom njegovog funkcionisanja, lokalne institucije će razviti i usvojiti posebne protokole za postupanje u slučaju uočene radikalizacije ili nasilnog ekstremizma, čime će se deca i mladi koji su na putu da se radikalizuju ili postanu ekstremni zaustaviti, pružiti im se adekvatna pomoć, podrška ili usluga u sistemu zaštite, kako bi lakše prevazišli izazove situacija u kojima su se našli.

Opšti i specifični ciljevi trening paketa

Opšti cilj:

Upoznati polaznike trening programa sa ključnim teorijskim i praktičnim saznanjima o radikalizaciji i nasilnom ekstremizmu, iz ugla različitih disciplina kao što su: politika, pravo, studije bezbednosti, psihologija, istorija, teologija i druge. Ovaj program će omogućiti da razumeju prirodu i snagu radikalizacije i ekstremizma, čiji nasilni potencijal veoma lako dovodi do najozbiljnijeg oblika nasilja današnjice - terorizma, koji predstavlja i najozbiljniju političku pretnju mnogim društvima i državama. Program daje priliku stručnim radnicima iz različitih institucija i organizacija u lokalnoj zajednici da steknu adekvatna znanja, veštine i sposobnosti za primenu referalnog mehanizma kao skupu pravila i procedura koje čine okvir za njihovu saradnju, čija je svrha prevencija od radikalizacije i nasilnog ekstremizma kod dece i mladih, kao i pomoć i podrška ukoliko su u riziku od njih.

Specifični ciljevi:

- osposobljavanje polaznika za razumevanje značaja prevencije kod rada sa decom i mladima koji su u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma;
- sticanje znanja o osnovnim međunarodnim i domaćim institucijama, sistemima i mehanizmima za prevenciju od radikalizacije i nasilnog ekstremizma kod dece i mladih;
- sticanje specifičnih znanja o radikalizaciji, ekstremizmu i drugim srodnim pojavama koje daju potpuniju sliku o načinu na koji se može reagovati kada su deca i mladi u riziku od radikalizacije i ekstremizma i kada ih to može uvesti u terorizam;
- upoznavanje sa *Okvirom za procenu ranjivosti*, koji predstavlja konceptualnu podršku i smernicu za institucije i predstavnike zajednice da identifikuju potencijalne mlade u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma;

- ostvarivanje uvida u funkcionisanje referalnog mehanizam kao načina koordinacije i komunikacije različitih institucija na lokalnom nivou, koje imaju obavezu i odgovornost u vezi sa zaštitom dece i mladih u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma;
- postići razumevanje načina funkcionisanja referalnog mehanizma kao procesa, tokom kojeg se odlučuje o programu i planu rada sa detetom i mladom osobom u okviru odgovarajućih službi i institucija, radi pružanja pomoći i podrške (uvažavajući potrebe deteta ili mlade osobe, koje mogu biti i specifične u odnosu na pol i rod);
- upoznavanje sa sprovođenjem pojedinačnih protokola institucija, koje čine deo referalnog mehanizma i praćenja rezultata i efekata rada po tim protokolima;

Ciljna grupa

Program je namenjen stručnim radnicima, organizacijama i institucijama lokalne zajednice koje čine referalni mehanizam, kao okvir za njihovu saradnju, i koje neposredno rade sa decom i mladima ili bi po prirodi svoga posla mogli imati saznanje i biti u prilici da rade sa decom i mladima u riziku od ekstremizma i radikalizma.

Oblast na koju se *Trening paket* odnosi

Razvoj referalnog mehanizma koji predstavlja skup pravila i procedura kao i specifičan okvir saradnje organizacija, institucija i pojedinaca kroz međusektorsko partnerstvo u proceni ranjivosti dece i mladih od radikalizacije i nasilnog ekstremizma, kao i primena i pružanje odgovarajućih usluga i programa podrške deci i mladima koji su u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma.

Ishodi

Ishodi učenja i pohađanja *Trening paketa za osposobljavanje javnih institucija da se unapredi otpornost zajednice na radikalizam i ekstremizam* pokazaće orijentaciju na ono što će polaznici znati, razumeti i umeti da primene nakon završetka procesa učenja. Polaznici će koristiti naučna i stručna znanja o pitanjima radikalizacije i nasilnog ekstremizma; razvije sposobnost analize i sinteze teorijskih i praktičnih znanja iz ovih oblasti, primenjujući saznanja ili perspektive različitih naučnih i stručnih disciplina; prepoznati prioritete i utvrditi način delovanja u specifičnim situacijama radikalizacije mladih, primenjujući mogućnosti koje daje referalni mehanizam, kao specifičan okvir saradnje i koordinacije institucija u lokalnoj zajednici.

Kompetencije

Kompetencije se kao dinamičke kombinacija osobina, sposobnosti i stavova razvijaju se kako bi se ostvario krajnji cilj programa *Trening paketa za osposobljavanje javnih institucija da se unapredi otpornost zajednice na radikalizam i ekstremizam*. One će se oblikovati tokom različitih aktivnosti u okviru treninga i ocenjivati u različitim fazama.

Po završenoj obuci polaznici će biti osposobljeni da:

- koriste terminologiju koja je specifična za procese i pojave koji će biti obuhvaćeni programom *Trening paketa* (radikalizacija, ekstremizam, deradikalizacija, rizik,

- terorizam, anonimizacija, samoindoktrinacija, referalni mehanizam, ljudska bezbednost, ranjivost, zaštita, osnaživanje itsl.);
- opišu i predstave najznačajnije pristupe u prevenciji od radikalizacije i nasilnog ekstremizma (uključujući strateška i pravna rešenja, institucionalni odgovor na ove probleme, primere dobre prakse);
 - razumeju način funkcionisanja referalnog mehanizma;
 - u potpunosti razumeju ulogu i nadležnosti svih institucija, organizacija i pojedinaca u lokalnoj zajednici u okviru referalnog mehanizma;
 - prepoznaju i primenjuju principe rada i minimalne standarde u radu sa decom i mladima koji su u riziku;
 - na osnovu upoznavanja sa ključnim postavkama *Okvira za procenu ranjivosti*, pravilno procenjuju da li je na osnovu prijavljenog slučaja moguće govoriti o prisutnoj radikalizaciji i nasilnom ekstremizmu;
 - vode rad sa detetom ili mladom osobom za koje je procenjeno da su u procesu radikalizacije ili nasilnog ekstremizma, procenjuju potrebe i izrađuju individualni plan potreba;
 - formiraju tim za potrebe deteta ili mlade osobe koje je u programu pružanja podrške i usluga;
 - pregovaraju i prezentuju najbolji interes deteta ili mlade osobe koja je u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma;
 - razmatraju etičke implikacije intervencija za koje se proceni da su u najboljem interesu deteta;

- organizuju i vode neodložne preventivne mere prema deci i mladima u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma;
- organizuju i vode preventivne, razvojne i zaštitne intervencije.

Način rada

Način rada tokom realizacije *Trening paketa* će podrazumevati sve savremene oblike rada, kao što su: predavanja, prezentovanje studija slučaja, grupni ili timski rad, rad u kreativnim radionicama, debate, igre uloga, rad u paru i slične.

Sredstva koja će se koristiti tokom treninga

Tokom treninga koristiće se savremena sredstva rada i prezentovanja rezultata rada, kao što su: multimedijalna sredstva, projektor, flipčart, pribor za pisanje i crtanje i tsl.

Ocenjivanje

Ocenjivanje polaznika *Trening paketa za osposobljavanje javnih institucija da se unapredi otpornost zajednice na radikalizam i ekstremizam* će se obaviti u nekoj formi završne prezentacije pojedinačnog ili grupnog rada (npr. Power Point) i mini testa znanja, koji će obuhvatiti razumevanje i prepoznavanje ključnih pojmova, načina funkcionisanja referalnog mehanizma, posebnih protokola, poznavanja *Okvira za procenu ranjivosti*, poznavanja principa i standarda u radu sa decom i mladima koji su u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma, poznavanje postupka anonimizacije tj. zaštite identiteta deteta ili mlade osobe u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma, prepoznavanje osnovnih elemenata radikalizacije i ekstremizma u studijama slučaja koje mogu biti prezentovane u okviru testa.

Trajanje programa tj. *Trening paketa*

Predviđeno trajanje programa obuke je 48 sati (6 dana po 8 sati rada, uključujući izbalansiran odnos predavanja i praktičnog rada, kao i vreme za pauzu, odnosno društvene aktivnosti, kojima se može ispuniti slobodno vreme nakon radnih aktivnosti).

Sertifikacija

Sertifikacija kao postupak kojim se potvrđuje da su polaznici *Trening paketa* ispunili zahteve organizatora i autora programa, podrazumevaće i izdavanje posebnog dokumenta u vidu sertifikata. Sertifikat će sadržati sledeće:

- podatke o organizatoru i realizatorima obuke;
- podatke o kandidatu/kandidatkinji;
- podatke o programu obuke (naziv programa obuke, nazive modula, trajanje programa);
- podatke o uspehu kandidata ili kandidatkinje za celokupan program obuke;
- potpise organizatora ili komisije koji potvrđuju da je uspešno završena obuka;

Sadržaj Trening paketa

Trening paket za osposobljavanje javnih institucija da se unapredi otpornost zajednice na radikalizam i ekstremizam, biće predstavljen/realizovan kao šestodnevni trening – program namenjen jačanju kapaciteta svih relevantnih institucija i drugih aktera u lokalnoj zajednici, koji su važni za razvoj i implementaciju programa, koji su usmereni ka prevenciji radikalizma i ekstremizma, poboljšanju specijalizovanih usluga i programa zaštite dece i mladih u riziku, kao i

razvijanje kulture međusobnog poverenja, partnerstva i odgovornosti za stanje u lokalnoj zajednici.

Teme koje se obrađuju na ovom treningu prate proces radikalizacije i nasilnog ekstremizma na globalnom nivou, odgovor međunarodne zajednice na manifestacije i posledice ovih procesa, nacionalni nivo i, najviše, nivo lokalnih odgovora i inicijativa. Strategije i pristupi koji će se promovisati tokom realizacije trening paketa, dizajnirani su tako da pomognu zaustavljanju širenja i ublažavanju rasta radikalizacije i nasilnog ekstremizma. Okvir koji će se koristiti za predstavljanje preventivnog pristupa i odgovarajuće intervencije biće usmeren i uključivaće obraćanje **pojedincima, institucijama i ideologijama** na različitim nivoima.

Neke preventivne aktivnosti i intervencije će se pretežno fokusirati na ideologije, sa fokusom na „mezo“ nivo. To će, između ostalog, podrazumevati sagledavanje načina kako se ekstremistički narativi propagiraju, koje su ciljne grupe (kome su namenjeni), procenu uticaja i utvrđivanje početnog potencijala za proces radikalizacije. Ovi pristupi su dizajnirani za razumevanje procesa manipulacije i prinude, kroz angažovanje formalnih i neformalnih kanala komunikacije (virtuelni i realni) sa ciljem da se presretnu, da im se suprotstavi i da se upravlja uticajem ideologije koja je dizajnirana da inspiriše akte nasilja, posebno među ugroženim populacijama (deca i mladi). Intervencije usmerene na ideologiju mogu da traže uključivanje spoljnih i unutrašnjih verskih aktivnosti i verskih organizacija, kao način razotkrivanja zabluda doktrina i oblasti u kojima je religija izmanipulisana da služi političkim ciljevima i da opravdava nasilje.

Druge preventivne aktivnosti i intervencije mogu uključivati neke elemente ideologije, ali će više biti fokusirane na institucije (formalne i neformalne), kako na makro, tako i na mikro nivou. Realizacija ovih intervencija je usmerena ka oblastima u kojima se slabost ili odsustvo određenih institucija izražava kroz olakšan rast radikalizacije i nasilnog ekstremizma, sa ciljem da se pojača njihova otpornost. Državne institucije u ovom pogledu su veoma važne u pružanju pomoći vladama da dizajniraju i sprovode sveobuhvatne i inkluzivne odgovore na nasilni ekstremizam i

radikalizam, odgovore zasnovane na razvoju, uključujući povećanje efikasnog upravljanja u rizičnim oblastima.

Državne institucije, kao što su zatvori, postale su značajne lokacije za radikalizaciju i regrutovanje. Način na koji službe bezbednosti i institucije za sprovođenje zakona (policija), vojne službe i snage, odgovaraju na ekstremizam, predstavlja ključnu komponentu u procesu radikalizacije, kojim se treba pozabaviti u budućnosti. Druge državne institucije, kao što su obrazovne, institucije zdravstvene i socijalne zaštite, obaveštajni aparat, političke partije i parlament, imaju ključnu ulogu i čine integralni deo različitih programa i strategija.

Neformalne i nedržavne institucije su takođe važne. Verske organizacije, nevladine organizacije, organizacije civilnog društva, društveni klubovi i tradicionalne zajednice, ustanove kulture, mediji, takođe, mogu biti angažovane/uključene da spreče, ili uspore proces radikalizacije. Jačanjem i formalnih i neformalnih institucija, svaki oblik prevencije i intervencije će ojačati vezu između države i društva i obezbediti da pristup bude i holistički i sveobuhvatan.

Dok je obraćanje i usmeravanje aktivnosti ka ideologiji i institucijama od vitalnog značaja, preventivne aktivnosti sa odgovarajućom intervencijom moraju se fokusirati i na pojedince, kako bi povećali svoje šanse da uspešno smanje i reše rast nasilnog ekstremizma. Neki pojedinci i grupe pojedinaca služe kao pomagači, katalizatori i aktivni „agenti“ nasilnog ekstremizma. Drugi mogu biti žrtve ili neko ko obezbeđuje društvene mreže oko takvih pojedinaca. Preventivni rad i intervencija koji su usmereni ka ciljnim pojedincima, prilagođavaju se u određenim trenucima, kako bi se osiguralo sprečavanje rasta radikalizacije i nasilnog ekstremizma. Uzimajući u obzir sve navedeno, pripremili smo odgovarajuće tematske celine, koje će biti obrađene i provežbane tokom šest dana treninga na način i pristupom koji je na početku već objašnjen.

Tematske celine koje će biti obuhvaćene *Trening paketom*:

1. Ljudska bezbednost kao konceptualni okvir za prevenciju radikalizacije i nasilnog ekstremizma;

2. Radikalizam, ekstremizam i drugi srodni pojmovi u teoriji i praksi;
3. Međunarodni i domaći pravni i strateški okvir za prevenciju i borbu protiv radikalizacije i nasilnog ekstremizma;
4. Mreža lokalnih institucija, organizacija i pojedinaca i jačanje njihove otpornosti na radikalizam i ekstremizam;
5. Protokoli i uspostavljanje procedura nadležnih institucija;
6. Referealni mehanizam kao okvir saradnje i koordinacije institucija lokalne zajednice;
7. Religiozne perspektive radikalizma i ekstremizma (primer: islamistički ekstremizam – međunarodno i lokalno iskustvo i prakse);
8. Mladi u riziku i *Okvir za procenu ranjivosti*;
9. Identitet mladih, anonimizacija, principi i standardi u radu sa decom i mladima;
10. Deradikalizacija i izlazne strategije

I MODUL

Bezbednost pojedinca i njegova ugroženost od radikalizacije i nasilnog ekstremizma

Na početku rada u ovom modulu, s obzirom da je uvodni, deo vremena će se posvetiti predavljanju organizatora, predavača i trenera, predavljanju sadržaja *Trening paketa*, načinu rada, ciljevima i ishodima učenja i uvežbavanja, kao i očekivanjima organizatora, predavača i trenera od učesnika tj. polaznika obuke. Takođe, očekuje se pojedinačno predavljanje polaznika treninga, gde je važno naglasiti, koji su lični motivi prisustva i pohađanja treninga, koja su njihova dosadašnja iskustva ili prakse vezane za temu treninga i koja su njihova očekivanja u odnosu na sadržaj i program rada u okviru treninga koji im je predavljen.

Teme koje će se obraditi u okviru ovog modula su sledeće:

- koncept ljudske bezbednosti u kontekstu radikalizacije i nasilnog ekstremizma;
- međunarodni i nacionalni pravni i strateški okvir za sprečavanje radikalizacije i nasilnog ekstremizma;
- ekstremizam, radikalizam, nasilni ekstremizam u teoriji i praksi;
- uzroci ekstremizma i radikalizma
- dinamika radikalizacije i ekstremizacije;
- religiozne perspektive radikalizma i ekstremizma;
- posledice radikalizacije po pojedinca, porodicu i zajednicu;
- vežbe/radionice za prepoznavanje pojava, načina na koji se manifestuju, upoznavanje sa tehnikama manipulacije, vrbovanja/privlačenja i tsl.

U okviru ovog modula predviđena je radionica, tokom koje će se praktično provežbati sve što je u delu predavanja predavljen i što je dobra osnova za praktično razumevanje tema koje su obrađene.

Radionica 1 – razumevanje mehanizma radikalizacije i dinamika procesa

Ključne teme i pojmovi:

- uzroci ekstremizacije i radikalizacije
- procesi radikalizacije i ekstremizacije, načini i sredstva samoindoktrinacije, kriterijumi za prepoznavanje koraka u procesu radikalizacije i ekstremizacije.

Ciljevi modula:

- upoznavanje sa individualnim i društvenim uzrocima koji vode ka ekstremizaciji i radikalizaciji
 - upoznavanje sa mehanizmom radikalizacije i ekstremizacije vrbovanjem u grupu;
 - upoznavanje sa mehanizmom radikalizacije i ekstremizacije samoindoktrinacijom;
 - upoznavanje sa uvežbavanjem prepoznavanja koraka u procesu radikalizacije i ekstremizacije;
 - upoznavanje sa različitim tehnikama psihološke manipulacije, načinima prepoznavanja i upotrebe;
 - praktični prolazak sa učesnicima kroz faze: opservacije, indukcije, adaptacije, inicijacije, inkorporacije.
1. Individualni nivo - uzroci i činioci na individualnom nivou
 2. Odnosi sa drugima - uzroci i činioci na nivou odnosa sa drugima, porodicom, vršnjacima, društvenim akterima;
 3. Nivo zajednice - uzroci i činioci na nivou lokalne zajednice – višestruka diskriminacija, normalizacija nasilja, nerešeni dugotrajni konflikti, vladavina prava
 4. Socijalni nivo- uzroci i činioci na društvenom nivou uključujući i društvene i kulturne norme koje oblikuju odnos zajednice i pojedinca prema ekstremizmu i radikalizmu.

5. Mitovi koji okružuju ekstremizam i radikalizam / ekstremistički narativi

Ishodi:

- učesnici će biti osposobljeni da prepoznaju društvene izazove koji podstiču ekstremizaciju i radikalizaciju
- učesnici će biti osposobljeni da razlikuju ključne pojmove i koncepte (radikalizacija, ekstremizam, nasilje, ljudska bezbednost, rizik, ranjivost, otpornost...);
- učesnici će biti osposobljeni da uoče i prepoznaju osobe koje primenjuju različite tehnike psihološke manipulacije;
- učesnici će moći da uoče i prepoznaju u kojoj se fazi nalazi osoba u riziku od radikalizacije i na osnovu toga reaguju u skladu sa protokolom institucije koju predstavljaju.

II MODUL

Upoznavanje sa protokolima i strukturom referalnog mehanizma

Referalni mehanizam predstavlja skup pravila i procedura koji čine okvir za saradnju različitih institucija, formalnih i neformalnih, državnih i nedržavnih, u lokalnoj zajednici, čiji je cilj prevencija radikalizacije, nasilnog ekstremizma i terorizma, kao i deradikalizacija mladih u riziku.

Upoznajući se sa strukturom referalnog mehanizma, polaznici će uočiti da on predstavlja fleksibilni mehanizam koji se može adaptirati i menjati prema potrebama lokalne zajednice. Akteri koji učestvuju u referalnom mehanizmu mogu biti primarni (preventivni i bezbednosni) i sekundarni. Dobro uspostavljen referalni mehanizam podrazumeva jasno definisane uloge svakog relevantnog aktera (primarnih i sekundarnih), koji se nalaze u lancu zabrinutosti, pomoći i podrške, kao i jasno utvrđene programe i usluge koje bi trebalo da budu dostupne deci i mladima u riziku. Formalno, rad i postojanje referalnog mehanizma se ostvaruje potpisivanjem memoranduma o saradnji, ali ključno za njegovo funkcionisanje je razumevanje nivoa odgovornosti svih uključenih institucija/organizacija i njihovo interno delovanje spram dece i mladih u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma.

Protokol je pojam koji ima značenje zapisnika ili ceremonijala (u diplomatskim službama i institucijama). U našem slučaju, predstavimo ih kao akte koji treba da doprinesu uspostavljanju procedure po kojoj će nadležne službe i pojedinci (stručna lica) u institucijama lokalne zajednice postupati, kada se suoče sa detetom ili mladom osobom u riziku ili koja pokazuje simptome radikalizacije i nasilnog ekstremizma, kao i razvoju mreže multidisciplinarnih timova za zaštitu dece i mladih u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma i osnaživanju multisektorskog odgovora na ove pojave.

Nakon uvoda u temu, sledi rad po grupama, gde će se predstavnici institucija detaljno upoznati sa protokolima o postupanju svih referalnih institucija, porediti procedure koje se sprovode u drugim institucijama i uočavati sličnosti ili specifičnosti koje su prisutne u različitim protokolima. Zatim, sledi radionica gde će se uvežbavati naučeno na konkretnim primerima.

Radionica 2 – simulacija javljanja/uočavanja osobe u riziku od radikalizacije i procedure postupanja u svakoj od različitih simuliranih situacija

Ključni pojmovi:

- simulacija procesa, poznavanje protokola i referalnog mehanizma, postupanje sa osobom i informacijama, priprema individualnog plana rada.

Ciljevi radionice:

- upoznavanje sa protokolima drugih referalnih institucija
 - uvežbavanje upotrebe predloženih procedura referalnog mehanizma u konkretnoj situaciji;
 - prepoznavanje i provera pokazatelja procesa radikalizacije;
 - uvežbavanje mehanizama održavanja kontakta i komunikacije sa osobom u riziku;
 - uvežbavanje redosleda i sadržaja komunikacije unutar institucije i sa drugim referalnim institucijama;
- priprema individualnog plana postupanja i načini podrške porodici.

Ishodi:

- učesnici imaju predstavu o celini referalnog mehanizma i poznaju procedure/protokole drugih referalnih institucija

- učesnici sa više znanja, veština i samopouzdanja mogu da primenjuju procedure referalnog mehanizma;
- učesnici su osposobljeni da uoče i izvrše promene u koracima i/ili prilagode način komunikacije sa drugim referalnim institucijama;
- učesnici su sposobni da urade evaluaciju procedura i predlože izmene, tamo gde su potrebne;
- učesnici razumeju prednosti standardizacije procedura, obrazaca komunikacije, vođenja i zaštite podataka.

III MODUL

Upoznavanje sa Okvirom za procenu ranjivosti

Osnovni cilj *Okvira za procenu ranjivosti* je da pruži konceptualnu podršku i smernice za institucije i predstavnike zajednice u njihovim naporima da identifikuju potencijalne mlade u riziku, a posebno njihovo učešće u grupama koje se mogu definisati kao ekstremne i radikalne. Identifikovanje ranjivosti predstavlja prvi korak u nizu mera koje su potrebne da bi se prevenirali ovi društveni fenomeni i moguće posledice po pojedince i po čitavu zajednicu. Da bismo razumeli moguće pokretače radikalizma i ekstremizma neophodno je identifikovati faktore rizika u zajednici, a oni mogu biti: prisutnost nasilja i njegova legitimizacija i normalizacija, socijalna isključenost i izolacija, antagonizmi i govor mržnje, dugogodišnji nerešeni konflikti, nedostatak institucionalnih mehanizama i mnogi drugi. Okvir za procenu ranjivosti dece i mladih na ekstremizam i radikalizam je struktuiran kroz tri ključne dimenzije procene nivoa rizika, a one uključuju: uključenost u grupu ili ideologiju, namera da se nanese šteta i sposobnost da se nanese šteta. Da bi se razumeli svi navedeni delovi *Okvira za procenu ranjivosti*, neophodno je kroz radionice to i provežbati.

U ovom modulu će biti naglašeni i praktični aspekti preventivnog rada, preventivni rad kao dugoročni zadatak svake institucije, procena rizika i predstavljanje okvira za izradu individualnog plana podrške. Pošto su uključene institucije koje rade sa mladima i često imaju određene obrazovne sadržaje koje moraju razvijati u radu sa decom i mladima, to je važno proigrati kroz radionice one situacije i ponašanja koje bi oni kasnije uvežbali sa određenim grupama dece i mladih u sklopu svojih redovnih aktivnosti. Tako da će u ovom modulu, učesnici imati priliku da steknu uvid u probleme koji se javljaju na relaciji - **grupa i ja** i da uvežbaju svoje veštine i sposobnosti reagovanja na manipulaciju, uticaj i ubeđivanje, odnosno kako reći NE!

Radionica 3 – Grupa i JA.

Ključni pojmovi:

- grupa, autoritarnost, konformizam, podčinjavanje, efekat posmatrača, grupno razmišljanje/grupna obmana, uloge, kognitivna disonanca.

Ciljevi radionice:

- upoznavanje sa značenjem navedenih pojmova;
- razvijanje svesnosti o različitim ulogama i identitetima u svakodnevnom životu;
- razviti načine uočavanja i usaglašavanja zahteva različitih uloga i promena uloga;
- sagledavanje sebe kada su nam različite uloge u sukobu;
- saznanje kako grupa utiče na pojedinca.

Ishodi:

- učesnici će raspolagati potrebnim teorijskim znanjima o navedenim pojmovima;
- učesnici će steći potrebne praktične veštine prepoznavanja i delovanja u situacijama ispoljavanja autoritarizma, konformizma, grupne obmane.

Radionica 4 – manipulacija, uticaj i ubeđivanje – kako reći NE!

Ključni pojmovi:

- tehnike ostvarivanja socijalnog uticaja, tehnike manipulacije, solidarost - lažna i prava, načini odupiranja, različiti oblici efikasne – pravovremene i svrsishodne komunikacije, asertivna komunikacija.

Ciljevi radionice:

- da nauče i prepoznaju različite tehnike socijalnog uticaja;
- da postanu svesni grupe i pritiska uloge (sopstvene i drugih članova);
- da nauče i prepoznaju različite tehnike manipulacije;
- da nauče i primenjuju različite tehnike razvijanja otpornosti prema uticaju grupe i/ili pojedinaca;
- da nauče tehnike ubeđivanja – kako da se brane i kako da ih primenjuju.

Ishodi:

- učesnici će moći u svakodnevnim aktivnostima da prepoznaju kada neko primenjuje tehnike socijalnog uticaja ili manipulacije;
- biće osposobljeni da koriste i druge nauče upotrebi različitih tehnika otpornosti prema uticaju grupe i/ili manipulativnih pojedinaca;
- naučiće nekoliko različitih načina efikasne i pravovremen komunikacije uključujući i asertivnu komunikaciju;
- naučiće da samostalno koriste tehnike ubeđivanja.

IV MODUL

Zaštita podataka, anonimizacija, principi rada i standardi u radu sa decom i mladima

Zaštita podataka o svakom pojedincu je garantovana Ustavom RS i to na način da se u članu 42. jemči zaštita podataka o ličnosti, zabranjuje i kažnjava njihova upotreba suprotno svrsi za koju su prikupljeni. Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti, dalje je regulisana ova oblast u smislu uslova za prikupljanje i obradu podataka, prava lica i zaštita prava lica čiji se podaci prikupljaju i obrađuju, ograničenja, obezbeđenje podataka i druga pitanja od značaja. Pored navedenih akata, veoma je važno objasniti i Odluku Ustavnog suda Republike Srbije Iuz – 41/2010, Zakon o tajnosti podataka, kao i Uredbu o obrascu za vođenje evidencije i načinu vođenja evidencije o obradi podataka o ličnosti. Kada su deca i mladi u pitanju i kada je potrebno zaštititi njihov identitet, naročito u delikatnim situacijama koje su povezane sa radikalizacijom i nasilnim ekstremizmom, kada dete ili mlada osoba još uvek nisu počinili veći prekršaj ili krivično delo, neophodno je primeniti postupak anonimizacije.

Takođe, kroz rad na ovom modulu, potrebno je naglasiti neophodnost konstantnog pridržavanja i poštovanja **principa** koji se odnose na pristup orijentisan ka deci i mladima u riziku, kao što su: partnerstvo, participativni menadžment, strateško planiranje, integrisane usluge, prevencija, odgovornost, održivost; ili poštovanja i primena **standarda**, kao što su: pristup informacijama, obaveza poverljivosti, dokumentovanje i prikupljanje podataka, koordinacija među akterima i pružanje integrisanih uloga, planiranje i procena individualnih potreba, dostupnost servisa, kadrovska osposobljenost, adekvatna opremljenost institucija, dobrovoljan i informisan pristanak i monitoring i evaluacija usluga.

U fazi kada su učesnici *Trening paketa* već dobili neophodan okvir rada i upoznali se sa gotovo svim ključnim temama, neophodno je organizovati rad po grupama, gde se grupe formiraju

prema kriterijumu primarnih i sekundarnih aktera. U ovoj fazi potrebno je kroz radionice uvežbati sledeće segmente:

Radionica 4 – manipulacija, uticaj i ubeđivanje – kako reći NE!

- tačke prvog kontakta/mandat, uloge, odgovornosti/mogućnosti bezbednosnih institucija,
- tačke prvog kontakta / mandat, uloge, odgovornosti/mogućnosti "mekih" institucija
- koordinacija usluga - vidovi i oblici saradnje u okviru redovnog rada institucija
- p. Vežba - rad na primeru

V MODUL

Uloga bezbednosnih i sigurnosnih institucija u integrisanom odgovoru zajednice na ekstremizam i radikalizam

Ciljevi radionice:

- osnažiti svest zaposlenih u institucijama o tome da oni imaju ključnu ulogu u multisektorskom odgovoru na bezbednosne izazove uključujući i ekstremizam i radikalizam
- prepoznati mogućnosti i značaj preventivnog rada i saradnje sa drugim referalnim institucijama u okviru redovnih poslova svoje službe na osnovu Protokola/smernica za svaku pojedinačnu službu ;

Ishodi:

- učesnici će moći identifikovati pojavu u sklopu svojih svakodnevnim aktivnostima;
- prepoznati efikasne i pravovremene oblike komunikacije unutar svoje službe i u odnosu na druge referalne institucije;
- naučiće da samostalno pimenjuju protokol o postupanju u slučajevima dece i mladih u riziku od ekstremizma i radikalizma.
- politike i programskih pristupa pružanju usluga

VI MODUL

Deradikalizacija i izlazne strategije za mlade koji su u riziku od radikalizacije i nasilnog ekstremizma

Deradikalizacija se može shvatiti kao napor u cilju sprečavanja radikalizacije (u smislu prevencije), s jedne strane, ili deprogramiranje onih koji su već radikalizovani. Takođe se može objasniti kao praksa podsticanja onih sa ekstremnim i nasilnim verskim ili političkim ideologijama da usvoji umerenije stavove. Postoji širi spektar mera i akitvosti koje se mogu primeniti u procesu deradikalizacije pojedinaca ili grupa, kao što su: amnestija, savetovanje, deprogramiranje, dijalog, demobilizacija, raspuštanje, obustavljanje, pomirenje, reintegracija i tsl. Postoje dve vrste napora u deradikalizaciji, jedna je individualna ideološka koja koristi razne vrste psiholoških ili verskih savetovanja kako bi proizvela promenu uma/svesti i druga kolektivna deradikalizacija koja koristi političke pregovore da bi dobila određenu promenu ponašanja (npr. prekid vatre ili razoružanje). Postoje dobri primeri i za jedan i za drugi oblik deradikalizacije. Postoje značajni programi deradikalizacije i za zapadni svet i za većinu muslimanskih država.

Kada se analiziraju postojeći programi UN, prema Izveštaju¹ iz 2008. godine identifikovano je devet vrsta nacionalnih programa, koji su zasnovani na odgovorima iz 34 država, koje su uključene i rade sa organizacijama civilnog društva povodom ovog problema. To su sledeći programi: zatvorski programi, obrazovanje, promovisanje civilizacijskog interkulturalnog dijaloga, borba protiv socijalnih i ekonomskih nejednakosti, globalni programi u borbi protiv radikalizacije, internet, zakonske reforme, razvoj i širenje informacija, obuke i osposobljavanje agencija i službi koje su uključene u sprovođenje politika borbe protiv radikalizacije.

¹ United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force, First Report of the Working Group on Radicalisation and Extremism that Lead to Terrorism: Inventory of State Programmes (New York: UN/CTITF, September 2008), p. 5.

Izlazne strategije podrazumevaju pružanje programa podrške članovima nasilnih grupa da napuste nasilje i ideologiju na kojoj se to nasilje temelji. Ovi programi su usmereni prema pojedincu u različitim fazama procesa radikalizacije: od onih koji su usklađeni sa ekstremističkim grupama, ali još uvek nisu učinili krivično delo i preduzeli terorističku aktivnost, do onih koji su već izvršili teroristički akt. U tom smislu dobro je u okviru ovog modula dati i ključne informacije o RAN-u (*Radicalisation Awareness Network*) koji je pokrenut od strane Evropske komisije 2011. godine i predstavlja krovnu mrežu praktičara i lokalnih aktera uključenih u prevenciju i borbu protiv radikalizacije širom Evrope. Ova mreža je zanimljiva jer je prikupila čitavu kolekciju pristupa i najboljih praksi država EU, koje su i vrsta preporuke u njihovoj daljoj komunikaciji.

Kada govorimo o deradikalizaciji, veoma je važno uključiti zaštitne faktore, kao što su: porodica, partner i uticaj koji se dobija od njih na odbijanje nasilja, zajednica i javnost u neposrednom okruženju, koji će udaljiti mladu osobu od podrške za nasilje koju im daje neko drugi, promena vizije neprijatelja i željenog ishoda, ukidanje socijalne otuđenosti, nenasilni pogled na drugog i drugačijeg.

Radionica 5 – postupak deradikalizacije

Ključni pojmovi:

- deradikalizacije naspram radikalizacije, individualizacija slučaja, koraci, podrška – institucije, vršnjaci, porodica.

Ciljevi radionice:

- sticanje osnovnih znanja o procesu deradikalizacije, primeni i mogućim otporima;
- upoređivanje karakteristika procesa radikalizacije i deradikalizacije;
- uvežbavanje koraka u individualizaciji pristupa;
- učenje i uvežbavanje koraka u procesu deradikalizacije;
- uvežbati načine dekonstrukcije ekstremističkih narativa;
- da se osposobe da uključe druge značajne subjekte poput vršnjaka, porodice i bitnih drugih osoba.

Ishodi:

- učesnici će steći jasan uvid u sličnosti i razlike procesa radikalizacije i deradikalizacije;
- biće osposobljeni da osmisle i individualizuju pristup svakom pojedinom slučaju;
- imaće osnovna znanja i veštine potrebne za uključivanje drugih značajnih osoba i/ili organizacija u proces deradikalizacije.

VII MODUL

Evaluacija učesnika treninga

Sedmi završni modul obuhvatiće prezentovanje završnih radova, testiranje polaznika, evaluaciju predavača i trenera od strane polaznika, informisanje o dodatnoj literaturi i izvorima koji se mogu koristiti u daljem radu, kao i svečana podela sertifikata.

Literatura:

Strateška dokumenta (globalni, nacionalni i lokalni nivo):

Ova publikacija nastala je u okviru projekta "Evropa sa nama: promocija EU vrednosti u jugozapadnoj Srbiji u kontekstu oporavka od COVID-19" koji je podržan od strane ambasade Nemačke u Srbiji. Projekat ima dva osnovna cilja – da unapredi kapacitete i znanja trenutnih i svih budućih pružalaca usluga i donosioca odluka na lokalnom nivou i da uspostavi mehanizam kontinuiranog učenja i izgradnje kapaciteta osoba koje zagovaraju javne politike u skladu sa EU vrednostima na lokalnom nivou.

